

Samenzweringen en typologische verschuiving

Roland Noske

roland.noske@univ-lille.fr

<https://rnoske.home.xs4all.nl>

Doel van dit praatje

- Vergelijking van de fonologische geschiedenis van de eerste 1000 jaar van het Hoogduits (750-1750) met die van het West-Romaans, meer in het bijzonder van het Klassiek Latijn > Oudfrans (1ste millennium).
- Verklaring van de parallelle ontwikkelingen in deze periodes in het Hoogduits en het West-Romaans, i.h.b. het Frans, vanuit het oogpunt van de prosodische typologie.

Wat gaan we zien?

- I. **9 processen** in de geschiedenis van het **Hoogduits**
- II. Samenhang van deze processen
- III. **9 identieke processen** in de ontwikkeling van het **Laatlatijn > Oudfrans**
- IV. Gevolgtrekkingen

I. Historische processen in het Hoogduits

Periodisering:

periode	naam	afkorting
750-1050	Oudhoogduits	OHD
1050-1350	Middelhoogduits	MHD
1350-1650	Vroegnieuwhoogduits	VNHD
1650-	Nieuwhoogduits	NHD

Een voorbeeld van een tekst in het OHD

Dat grafegin ih mit firahim firiuuizzo meista,
Dat ero ni uuas noh ufhimil,
noh paum nog pereg ni uuas,
ni nohheinig noh sunna ni scein,
noh mano ni liuhta, noh der mareo seo.

(Gebed van Wessobrunn, ± 790)

“Dat heb ik ervaren als het grootste wonder: dat de aarde er niet was, noch de hemel, er was geen boom, geen berg, noch de zon scheen, de maan gaf geen licht, noch schitterde de zee.”

I.t.t. het moderne Duits: **veel open lettergrepen, weinig complexe coda's.**

Enkele tegengestelde eigenschappen van het OHD en het NHD

	OHD	NHD
i. lettergreeps-structuur	eenvoudig: opeenvolgingen van maximaal twee medeklinkers	complex
ii. contrastieve klinkerlengte	lange klinkers in zowel beklemtoonde als onbeklemtoonde posities	lange klinkers alleen in beklemtoonde posities
iii. klinkerreductie	nee	ja
iv. harmonie-processen	klinkerharmonie en fonologische umlaut (bijv. <i>gast+i</i> > <i>gesti</i> 'gasten')	geen klinkerharmonie, umlaut is morfologisch
v. geminaten	ja	nee (daarvoor in de plaats: ambisyllabische medeklinkers)
vi. eindverstemlozing (Auslautsverhärtung)	nee	ja

Lijst van relevante processen OHD > NHD

<i>betreffende:</i> historisch proces	
klinkers	1. syncope en apocope
	2. klinkerreductie
	3. diftongering
	4. verlenging van beklemtoonde open lettergrepen
medeklinkers	5. intervocale lenitie (stemhebbend worden en spirantisatie)
	6. intervocale klinkeruitwissing → samentrekking
	7. degeminatie
	8. ontstaan van eindverstemlozing
	9. medeklinkerinvoeging aan de rechterkant van een woord

1. MHD syncope en apocope

- syncope in niet-finale lettergreep:

OHD	MHD	
frew+ i da	vröu+de	‘vreugde’
gemein+ i da	gemeinde	‘gemeenschap’
ner+ i ta	ner+te	‘voedde’
off a n+unga	(ENHD/NHD) Öffn+ung	‘opening’

- syncope in een eindlettergreep:

OHD	MHD	
(MHD) abent+ e s	abents	‘avond’ (gen. sg.)
fel i s	vels	‘rots’
mil u h	milch	‘melk’
mag a d	magt	‘maagd’

1. MHD syncope en apocope

- apocope

MHD	later MHD	
hine	hin	'heen'
dane	dan	'dan'
von	von	'van'
ab	ab	'maar' (Mod. Duits <i>aber</i>)
und	und	'en'
frouwe	frouw	'vrouw'
hirte	hirt	'herder'
herze	herz	'hart'

2. Klinkerreductie

- reductie van onbeklemtoonde klinkers

OHD	MHD	
'sunna	'sunn[ə]	'zon'
'himil	'him[ə]l	'hemel'
bi'lībān	b[ə]'līb[ə]n	'blijven'
'botā,scaf	'bot[ə],schaft	'boodschap'
'zungōno (gen.)	(LAAT OHD) 'zungōn > 'zung[ə]n	'tongen'
'beini+hhīn	'bein([ə])+ch[ə]n	'beentje'

3. Diftongering (Laat MHD en VNHD)

(Het Gemeengermaans had al tweeklanken: ai, au, eu. Extra diftongeringen, 8e-9e eeuw: ē > ia > ie; ō > uo > ue. Beide typen diftongen verdwenen door de zg. vroegnieuwhoogduitse monoftongisering)

iɪ > [ae] *ei*, yɪ > [oi] *eu*, uɪ > [ao] *au*

verandering	MHD	NHD	
iɪ > [ae] <i>ei</i>	mīn, 'sīte, 'schrīben, wīt, rīch	mēin, Seite, schreīben, weit, reich	‘mijn, zijde, schrijven, ver, rijk’
yɪ > [oi] <i>eu</i>	'liute, 'hiute, 'hiuser (<i>iu</i> = [yɪ])	Leute, heute, Häuser	‘mensen, vandaag, huizen’
uɪ > [ao] <i>au</i>	hūs, sū, ūf, rūch, 'sūfen	Haus, Sau, auf, rau, saufen	‘huis, zeug, op, ruw, drinken’

4. Verlenging van beklemtoonde open lettergrepen (VNHD)

MHD	VNHD	
't a ge (pl.)	['t aː gə]	'dagen'
'n e men	['n eː mən]	'nemen'
'h a se	['h aː se]	'haas'

Bimoraïsche conditie: 'een beklemtoonde syllabe moet precies twee mora's hebben' (Dresher and Lahiri 1991, Riad 1992, Ramers 1999, ook wel genoemd de wet van Prokosch)

(Een ander historisch scenario om aan de Bimoraïsche conditie te voldoen is ambisyllabificatie (voor *t* en *m*):)

MHD	VNHD	
'komen	['kɔ m̥ ən] (kommen)	'komen'

(**'** geeft ambisyllabiciteit aan)

5. Lenitie (MHD)

- ‘stemhebbend’ worden (~ lenitie)

OHD	MHD	
ri pp a	(> rippe >ripe >) ri b e	‘rib’
bint t an	bind d en	‘bonden’
bru k on (verb)	bru c ke > bru[g]e	‘brug’
brief f es (gen. sg.)	brief v es	‘brief’

5. Lenitie: spirantisatie (MHD)

(Heel vroeg had er intervocale spirantizatie plaatsgevonden (alleen van enkelvoudige medeklinkers) bij stemloze plofklanken door de OHD klankverschuiving. Dat is verder hier niet van belang.

Proto-Germaans	OHD
*slēpan-	slāfan 'slapen'
*etan-	e[s]an 'eten'
*makan	mahan 'maken'

In dialecten van het MHD vinden er spirantiseringen van 'stemhebbende' (lenis) occlusieven plaats (Weinhold 1883; Moser 1951, Goblirsch 2018:145-147)

MHD

knabe ~ knave	'knaap'
haben ~ have	'hebben'
sagen ~ saghen (gh = [ɣ])	'zeggen'

6. Intervocale medeklinkeruitwissing → samentrekking

Dit betreft stemhebbende/lenis obstruenten

klank	contractie	OHD	MHD	
g	egə > ei	getragida	getr e gede > getr e ide	‘graan’
d	adə > ā	badōt	b a det > b ā t	‘baadt’ (3e pers. enkelv.)
b	ibə > ī	gibist	g i best > g ī st	‘geeft’ (2e pers. enkelv.)
h	ahə > ā	slahan	sl a hen > sl ā n	‘slaan’

7. Degeminatie in het MHD en VNHD

(De geminaten zijn ontstaan door de zg. Westgermaanse geminatie (3e-4e eeuw na Chr.))

Na lange klinkers:

OHG	MHG	
hlū tt ar	lū t er	'louter'
rū zz an	rū z en	'snurken'

Later ook na korte klinkers:

(Maar in de spelling werden de dubbele consonanten gehandhaafd, en wel met een nieuw functie, nl. om aan te geven dat de voorafgaande klinker kort is.)

De medeklinker in kwestie werd ambisyllabisch en blokkeerde daarmee verlenging in beklemtoonde open lettergrepen.

OHG	MHG	NHG	
mitti	mit te	Mi[t̪]e	'centre'
offan	o ff en	o[f̥]en	'open'

8. Komst van eindverstemlozing

in het MHD, vanaf de 12e eeuw

spellingswisseling woordintern aan een wordeinde		voorbeelden (genitief – nom.; –es = gen. uitgang)	
b	p	lob es – lop p	‘lof’
v	f	hov es – hof f	‘hof’
g	c ([k])	slag es – sla c [k]	‘slag’
h	ch ([χ])	hō hes – hō ch [χ]	‘hoog’
d	t	eid es – eit t	‘eed’

I.t.t. een wijdverspreid idee, vindt eindverstemlozing aan de rechterkant van een fonologisch woord plaats, niet van een lettergreep, verg. *re[d]lich* ‘eerlijk’ (Auer 1994).

9. Medeklinkerinvroeging aan de rechterkant van een woord in het VNHD

voornamelijk: *d*, *t*

MHD	VNHD	
māne	mant ^t /mand ^d /mond ^d	‘maan’
nieman	niemand ^d	‘niemand’
saf	saft ^t	‘sap’
(vin) sec > sek	sekt ^t	‘mousserende wijn’
obez	obst ^t	‘fruit’
selp	selbst	‘zelf(s)’
nimest	nim ^p st	‘neemt’ (2e pers. enkelv.)
eigenlich	[eigent ^t] _ω [lich] _ω	‘eigenlijk’
heimlich	[heim ^b] _ω [lich] _ω	‘heimelijk’

II. Samenhang van de processen gezien vanuit de prosodische fonologie

Typologie: de *fonetische dichotomie* van *syllable-timed* vs. *stress-timed* talen is al talrijke malen ontkracht.

Daarvoor in de plaats: een *fonologische, **scalaire*** typologie, gebaseerd op *prosodische categorieën*: de syllabe en het prosodische woord.

De **syllabe** vs. het **fonologische woord** als de meest prominente/relevante prosodische eenheid.

Continuüm: Syllabe-talen — Woord-talen

Litt.: Auer 1994, Szczepaniak 2007, Nübling et al. 2008, Reina & Szczepaniak (eds.) 2014.

	prototypische syllabe-taal	prototypische woord-taal
syllabestructuur	eenvoudige , goed afgebakende syllable-grenzen, groot sonoriteitsverschil tussen aanzet en rijm	complex , syllabegrenzen kunnen onduidelijk zijn
kwantiteitsonderscheid (indien aanwezig)	eenvormig (in alle syllables)	klemtoonafhankelijk of woord-gerelateerd (alleen onderscheidend in beklemtoonde syllables)
vocalisme	weinig of geen verschil tussen beklemtoonde en onbeklemtoonde klinkers	groot verschil tussen beklemtoonde en onbeklemtoonde klinkers; centralisaties bestaan over het algemeen niet, alleen mogelijk indien ontstaat door de morfologie (samenstellingen)
geminaten	mogelijk	
fonologische processen	syllabe-gerelateerd (vb.: resyllabificatie over woordgrenzen); externe sandhi	woord-gerelateerd (vb.: woord-mediale allofonen, onschendbare woord-grenzen; interne sandhi)
epenthese (Cs en Vs)	t.b.v. optimalisatie van syllable-structuur	t.b.v. verduidelijking van morfologische structuur

- Szczepaniak 2007: In de geschiedenis van het Duits is er een typologische verschuiving van de syllabe naar het fonologische woord:
 - In het OHD, is de syllabe het centrale domein.
 - Vanaf het MHD/VNHD, is het fonologische woord het centrale domein.
1. **Syncope en apocope:** de **syllabe-structuur wordt minder regelmatig en minder open**, maar het fonologische woord komt meer naar voren, door de vermindering van het aantal voeten en doordat stammen éénlettergrepig worden.
 2. **Klinkerreductie in onbeklemtoonde syllabes:** **maakt dat de beklemtoonde syllabe eruit springt**. Dit verhoogt de herkenbaarheid van het prosodische woord.
 3. **Difthongering in beklemtoonde syllabes:** **idem**.
 4. **Verlenging van beklemtoonde open lettergrepen :** In het VNHD wordt een beklemtoonde klinker in open syllabes verlengd vanwege de komst van de **Bimoraïsche Conditie** (wet van Prokosch: syllabes moeten precies two mora's bevatten).
 5. **Intervocale lenitie/stemhebbend worden:** de syllabe-structuur wordt minder duidelijk afgebakend. **Woord-interne syllabe-grenzen verzwakken:** minder sonoriteitsverschil tussen aanzet en rijm).

6. Intervocale medeklinkeruitwissing → samentrekking : **minder open syllables, minder sonoriteitsverschil tussen aanzet en rijm, minder voeten.**
7. **Degeminatie**: is bij lange klinkers noodzakelijk om een trimoraïsche syllabe tot een bimoraïsche te reduceren vanwege de nieuw aangekomen Bimoraïsche Conditie.
 - Na korte klinkers: degeminatie vindt in een later stadium plaats (VNHD). gevolg door ambisyllabificatie. **waardoor de syllabe-structuur verslechtert, maar de samenhang van het fonologische woord duidelijker herkenbaar wordt.**
8. **Komst van eindverstemlozing**: in het VNHD en het NHD, is eindverstemlozing een proces **dat de rechterkant van een fonologische woord duidelijker herkenbaar maakt** (nadat het in bepaalde OHD dialecten als een syllabe-bepaald proces heeft bestaan en in het MHG als een syllabe- en voet-bepaald proces).
9. **Medeklinkerinvoging aan de rechterkant van een woord**: door de invoging van een plofklank aan het einde van een fonologisch woord (vaak met een schending van de sonoriteitshiërarchie), **wordt de herkenbaarheid van het fonologische woord vergroot.**

III. Processen in de evolutie van het Latijn naar het Oudfrans

Een voorbeeld van een Proto-Franse tekst

Tekst	Gereconstrueerde uitspraak	Vertaling
Buona pulcella fut eulalia.	bwɔnə pyltsɛlə fyθ əylalɪə	Eulalia was een goed meisje.
Bel auret corps bellezour anima.	bɛl avrəθ kɔrps bɛlədzour anəmə	Ze had a mooi lichaam en een nog mooiere ziel.
Voldrent la veintre li deo Inimi.	vɔldrənt la veintrə li dɛə enəmi	De vijanden van God wilden haar verslaan.
Voldrent la faire diaule servir Elle no'nt eskoltet les mals conselliers.	vɔldrənt la faɪrə diavlə sɛrvir elə nɔnt ɛskoltəθ les mals kɔnsɛlərs	Ze wilden haar de duivel laten dienen. Ze luistert niet naar de kwade raadgevers.
Qu'elle deo raneiet chi maent sus en ciel.	kelə dɛə rəneɪəθ ki mænt sys en tsjɛl	(die willen) Dat zij God verloochent, die boven in de hemel is.

Uit de *Séquence de Sainte Eulalie*, ± 880

Veel **complexe codas**, veel gesloten syllabes.

Enkele tegengestelde eigenschappen van het Klassiek Latijn, Westelijk Laatlatijn en Proto-Frans

	Klassiek Keizerlijk Latijn	Westelijk Laatlatijn	Proto-Frans (eind 9e eeuw)
i. syllabe-structuur	meer gesloten	meer open	meer gesloten
ii. contrast in klinkerlengte	in beklemtoonde syllabes; aan het verdwijnen in onbeklemtoonde syllabes	verdwijnt helemaal	nee
iii. klanker-reductie	nee (bestond in beperkte mate in het Pre-klassiek Latin)	nee	uitgebreid: alomane- wezigheid van schwa's
iv. diftongen	ja	zijn verdwenen; later: 'Romaanse' diftongering (4e eeuw)	alomane- wezigheid van diftongen; triftongen
v. geminaten	ja	verlies van geminaten (in het Gallo-Romaans: na de 7e eeuw)	nee
vi. eindverstemlozing	nee	nee	ja

Laten wij ons de lijst van relevante processen in de evolutie OHD > NHD herinneren:
Typologisch: syllable-taal > woord-taal.

<i>betreffende:</i> historisch proces	
klinkers	1. syncope en apocope
	2. klinkerreductie
	3. diftongering
	4. verlenging van beklemtoonde open lettergrepen
medeklinkers	5. intervocale lenitie (stemhebbend worden en spirantisatie)
	6. intervocale klinkeruitwissing → samentrekking
	7. degeminatie
	8. ontstaan van eindverstemlozing
	9. medeklinkerinvoeging aan de rechterkant van een woord

Vinden wij deze processen ook in de evolutie van het Latin naar het Oudfrans?

→ **Laten we dat uitzoeken!**

1. Syncope en apocope

Syncope: begint al in het Klassiek Latijn (waar het facultatief was), leidend tot:

<i>complexe aanzetten</i>	<i>heterosyllabische sonorant +obstruent clusters</i>	<i>heterosyllabische obstruent+obstruent clusters</i>	<i>heterosyllabische sonorant+sonorant clusters</i>
'pop <u>(u)</u> lus	'cal <u>(i)</u> dus	'nep <u>(o)</u> te	'cal <u>(a)</u> mus
'oc <u>(u)</u> lum	'vir <u>(i)</u> de	'pos <u>(i)</u> tu	'hom <u>(i)</u> nem
'reg <u>(u)</u> la	'jur <u>(i)</u> go	'av <u>(i)</u> ca	'pir <u>(u)</u> la

Later: Gallo-Romaans syncope, type (i) bij een niet-finale syllabe

Laatlatijn	Oudfrans	
*'turb <u>u</u> lat	trouble	'stookt onrust'
'tab <u>u</u> la	table	'tafel'
lib <u>e</u> 'rāre	[livrer]	'bevrijden'

1. Syncope en apocope

type (ii) bij een eindsyllabe:

Laatlatijn	Oudfrans	
'mūr <u>o</u> s	m[y]rs	'muren'
'dēb <u>e</u> t	deift	'moet'

(voorbeelden voornamelijk uit Fouché 1958)

Apocope:

Laatlatijn	Oudfrans	
'mūr <u>u</u>	m[y]r	'muur'
'her <u>ī</u>	hier	'gisteren'
'port <u>o</u>	(je) port	'(ik) draag'

2. Klinkerreductie

Alle onbeklemtoonde klinkers van het Laatlatijn (a, e, o, au) kunnen worden worden gereduceerd tot schwa. Dit proces vindt over een uitgestrekte periode plaats, vaak gevolgd door een complete uitwissing.

Tot ə gereduceerde klinkers, chronologie (volgens de GGHF: 324):

beginnend in de:		niet-initiële positie	initiële positie
a.	3e eeuw	e, o, au	> ə
b.	7e eeuw	a	> ə
c.	11e eeuw	e	> ə

2. Klinkerreductie

Voorbeelden van geattesteerde schwa's in het Oudfrans, voortkomend uit volle klinkers in het Latijn:

Latijn	Oudfrans	
orn ā 'mentu	orn[ə]ment	'versiering'
'port a	port[ə]	'deur'
*quadri i 'furcu (gereconstr.)	carr[ə]for	'kruispunt'
'intr o (1e pers. enkelv.)	(je) entr[ə]	'(ik) kom binnen'
'gen(e) r em	gendr[ə]	'schoonzoon'

➔ Klinkerreductie is productief in het hedendaagse Catalaans en Portugees. ←

3. Diftongering

Diftongering in beklemtoonde open syllabes ('spontane diftongeringen')

'Romaanse' en 'Franse' diftongeringen (resp. begin van onze jaartelling en van de 6e eeuw):

Latijn	Oudfrans	
'c <u>a</u> ru	ch <u>ie</u> r	'dierbaar'
'p <u>e</u> dem	p <u>ie</u> d	'voet'
'b <u>o</u> nu	b <u>u</u> on	'goed'
m <u>e</u>	m <u>ei</u>	'mij'

4. Verlenging van beklemtoonde open lettergrepen

Vond plaats in het Laatlatijn. Klinkers in beklemtoonde open syllabes werden verlengd.

Klassiek Latijn	Laatlatijn	Oudfrans	
^l fĕru	^l fēru	fier	‘trots’
^l căsa	^l cāsa	case	‘huis’

Loporcaro 2015: Open Syllabeverlenging (OSV) in het Late Keizerlijk Latin: **een beklemtoonde syllabe vereist twee mora's**. OSV vervangt Contrastieve Klinkerlengte (CKL)

Vergelijk de **Bimoraïsche Conditie** (Ramers 1999, de wet van Prokosch) voor het MHD!

5. Lenitie: stemhebbend worden + spirantisatie

Latijn	stem- hebbend -wording	spiranti- satie	$\beta > v$ $\gamma > jj$ $\gamma > jj$	uitkomst	Oud- Frans	
'rī p a	'rī b a	ri β ə	ri v e	v	rive	'oever'
'fa b a		fa β ə	fe v e	v	feve	'boon'
'ra ph anu		ra v anu		v	ravene	'radijs'
'vī t a	'vi d a	vi ð ə		ð	vide	'leven'
lau' d āre		lau ð are		ð	lauder	'prijzen'
pa' c āre	pa' g are	pa γ are	pa jj er	jj	paiier	'betalen'
ne' g āre		ne γ are	ne jj er	jj	neiier	'ontkennen, weigeren'

(aangepast van GGHF: 410)

6. Woord-interne medeklinkeruitwissing → samentrekking

Latijn	Oudfrans	
't epi du	t ie de	'lauw'
'c ubi tu	c ou de	'elleboog'
n āvi 'gāre	n a gier	'varen, sturen'
'r otu lu	r ol le	'wieltje'
*r ādī 'cīna (< radix)	r a cine	'wortel'

(aangepast van GGHF: 400)

7. Degeminatie

Degeminatie van heterosyllabische geminaten: 7e eeuw of later.

(Uitzondering: *rr* wordt pas vanaf de 12e eeuw gedegemineerd.)

Latijn	Oudfrans	
'gu tt a	go t e	'druppel'
'bu ll a	bo l e	'waterbel, knop'
'a bb as	a b es	'abt'
'mi tt ere	me t re	'zenden'

8. Komst van eindverstemlozing

Eindverstemlozing in het Gallo-Romaans, Proto- en Oudfrans:

Oudfr. froitt (*mnl.*) – froide (*vrl.*) ‘koud’

Lat. lunggum > *Oudfr.* lonc ‘lang’

Er zijn overblijfselen van dit proces in het Moderne Frans:

Latijn	Mod. Frans (mnl.)	Mod. Frans (vrl.)	
no <u>v</u> us	neu <u>v</u> e	neuf	‘nieuw’
grand <u>i</u> s	gran[<u>d</u>]e amie (<i>liaisoncontext</i>)	gran[<u>t</u>] ami (<i>liaisoncontext</i>)	‘grote vriendin, grote vriend’

➔ Eindverstemlozing bestaat ook in **andere West-Romaanse talen**: het is **productief in het hedendaagse** Catalaans, Frioelisch, Ladinisch, Occitaans, Portugees en Reto-Romaans. ←

9. Medeklinkerinvloeging aan de rechterkant van een woord

Bestaat niet in het Oudfrans (voor zover we weten), naar wel in het hedendaagse Centraal- en Oost-Catalaans (Reina 2014: 379):

Hedendaags Centraal- en Oost-Catalaans		
api	['api] ~ ['apit]	'selderij'
collegi	[kul'leʒi] ~ [kul'leʒit]	'school'
tave	['taβə] ~ ['taβət] ~ ['taβək]	'daas, paardehorzel'
rave	['raβə] ~ ['raβət] ~ ['raβək]	'radijs'
cor	[kɔr] ~ [kɔrt]	'hart'
mar	[mar] ~ [mart]	'zee'

Vergelijking

historisch proces		OHD→ NHD	Kl. Lat.→ OudFr.
klinkers	1. syncope en apocope	+	+
	2. klinkerreductie	+	+
	3. diftongering	+	+
	4. verlenging van beklemtoonde open lettergrepen	+	+
medeklinkers	5. intervocale lenitie (stemhebbend worden en spirantisatie)	+	+
	6. intervocale medeklinkeruitwissing→samentrekking	+	+
	7. degeminatie	+	+
	8. komst van eindverstemlozing	+	+
	9. medeklinkerinvoging aan een rechterwoordeinde	+	—*

*bestaat in het hedendaags Catalaans

Vraag:

Is het **toeval**, dat we zo veel parallellen vinden tussen de ontwikkeling van het OHD naar het NHD en die van het Kl. Lat. naar het Oudfr.? Waarom en hoe **zweren** deze veranderingen **samen**?

- De evolutie Kl. Lat > OF is net als OHG > NHG een verandering van een (relatieve) Syllabe-taal (ST) naar een (relatieve) Woord-taal (WT).

Volgende vraag:

Is de verandering ST > WT in het Hoogduits en in het West-Romaans alleen het **gevolg** van deze 8 of 9 processen, of schuilt er een **oorspronkelijke kracht** achter deze processen?

- We kunnen aannemen dat dat is op zijn minst gedeeltelijk het geval is: een bepaald proces kan de plaats van de taal in kwestie op de ST-WT-schaal veranderen en zo een tweede proces in gang zetten, dat kenmerkend is voor de inmiddels bereikte plaats op de ST-WT-schaal.

Maar we kunnen een stap verder gaan en het vermoeden uiten:

De 9 processen in de geschiedenis van het Hoogduits en het West-Romaans die we net hebben gezien zijn **geenszins onafhankelijke veranderingen**, maar worden **veroorzaakt door veranderingen in het prosodische systeem** van de respectievelijke talen.

Bijv.: door het verlies van Contrastieve Klinkerlengte (CKL) in onbeklemtoonde syllabes (of het verlies van CKL in zijn geheel), of, breder, door **de verandering van een syllable-taal naar een woord-taal**.

(Voor een overzicht van de verandering van CKL naar Verlenging van Open Syllabes, zie Riad 1992 voor het Germaans, Loporcaro 2015 voor het Romaans).

IV. Algemene gevolgtrekkingen:

1. Er is een opmerkelijke gelijkenis tussen de ontwikkeling van het Hoogduits tussen 750 en 1750 en die van het Latijn naar het Oudfrans tussen 0 to 1000.
2. Voor beide talen geldt dat de veranderingen gebaseerd zijn op een gelijke verandering in de prosodische organisatie, weg van een syllable-taal in de richting van een woord-taal.
3. In het onderzoek naar taalverandering, moet men zich meer richten op prosodische verandering – met haar gevolgen voor de segmentele structuur – dan op geïsoleerde segmentele veranderingen.

Dank u!

Bibliografie

- Auer, Peter. 1994. Einige Argumente gegen die Silbe als universale prosodische Hauptkategorie. In: Karl Heinz Ramers, Heinz Vater, Henning Wode (eds.): *Universale phonologische Strukturen und Prozesse*. Tübingen: Niemeyer, 55-78.
- Braune, Wilhelm. ¹⁵2004. *Althochdeutsche Grammatik*. Bearbeitet von Ingo Reiffenstein. Tübingen: Niemeyer.
- Cser, András. 2020. *The Phonology of Latin*. Hoboken NJ: Wiley.
- Fouché, Pierre. 2008. *Phonétique historique du français*. Vol. 2: *Les Voyelles*. Paris: Klincksieck.
- Goblirsch, Kurt. 2018. *Gemination, Lenition, and Vowel Lengthening. On the history of quantity in Germanic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kisseberth, Charles W. 1970. On the functional unity of phonological rules. *Linguistic Inquiry* 1, 291-306.
- La Chaussée, François de 1982. *Initiation à la phonétique historique de l'ancien français*. Paris: Klincksieck.
- Loporcaro, Michele. 2015. *Vowel Length from Latin to Romance*. Oxford: Oxford University Press.
- Marchello-Nizia, Christiane, Bernard Combettes, Sophie Prévost & Tobias Scheer (éds.). 2020. *Grande Grammaire Historique du Français*. (GGHF). Berlin: De Gruyter.
- Mitzka, Walther. 1954. Die dänische und deutsche Konsonantenschwächung. *Zeitschrift für Mundartforschung* 22/2, 65-87.
- Moser, Virgil. 1951. *Frühneuhochdeutsche Grammatik*. III. Band: *Lautlehre*. 3. Teil: *Konsonanten*, Heidelberg: Winter.
- Nespor, Marina & Irene Vogel. 1986. *Prosodic Phonology*. Dordrecht: Foris.
- Nübling, Damaris, Antje Dammel, Janet Duke & Renata Szczepaniak. 2008. *Historische Sprachwissenschaft des Deutschen*. Tübingen: Narr.
- Paul, Hermann. ²⁵2007. *Mittelhochdeutsche Grammatik*, neubearbeitet von Thomas Klein, Joachim Solms & Klaus-Peter Wegera. Tübingen: Niemeyer.
- Pope, Mildred. ²1952. *From Latin to Modern French*. Manchester: Manchester University Press.
- Ramers, Karl-Heinz (1999): *Historische Veränderungen prosodischer Strukturen*. Tübingen: Niemeyer.
- Reichmann, Oskar & Klaus-Peter Wegera, 1993. *Frühneuhochdeutsche Grammatik*. Tübingen: Niemeyer.
- Reina, Javier Caro. 2014. Central Catalan in the framework of the typology of syllable and word languages. In Reina & Szczepaniak (eds.) 2014, 349-90.
- & Renata Szczepaniak (eds.). 2014. *Syllable and Word Languages*. Berlin: De Gruyter.
- Schirmunski (Žirmunskij), Viktor Maximovič. 1962. *Deutsche Mundartkunde*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Schmid, Hans Ulrich. ³2017. *Einführung in die deutsche Sprachgeschichte*. Stuttgart: Metzler.
- Szczepaniak, Renata. 2007. *Der phonologisch-typologische Wandel des Deutschen von einer Silben- zu einer Wortsprache*. Berlin: De Gruyter.
- . 2014. Vowel and consonant epenthesis in the history of German from a typological perspective of syllable and word languages. In Reina & Szczepaniak (eds.) 2014, 160-80.
- Weinhold, Karl. ²1883. *Mittelhochdeutsche Grammatik*. Paderborn: Schöningh.